

BACHELOROPPGAVE

Barnefattigdom

Av
201
Tina Alice Schie

Child Poverty

Barnevern

BSV5-300

Mai 2014

1.0 Innledning	1
2.0 Valg av metode	4
2.1 Litteratur og kilde kritikk	5
3.0 Teoretisk perspektiv	6
4.0 Hvem er de fattige barna?	7
5.0 Barnefattigdom som levd erfaring	8
5.2 Boligsituasjon	13
5.3 Helse	17
5.4 Skolens arena	19
6.0 Avslutning	21
7.0 Litteraturliste	23
8.0 Vedlegg nr. 1 – redegjørelse av søkeord i databasen	27
8.1 Vedlegg nr. 2 – FNs barnekonvensjon	28
8.2 Vedlegg nr. 3 – Avtale om elektronisk publisering	29
8.3 Vedlegg nr. 4 – Selvvalgt pensum	30

1.0 Innledning

Norge har flere år på rad blitt kåret til et av verdens beste land å bo i, ifølge FNs utviklingsprogram (UNDP, 2013). Til tross av resultatene i denne rapporten er det grupper som faller utenfor i velferdssamfunnet vårt og kan regnes som fattige. Man snakker om den moderne fattigdommen, som blant annet betyr at enkelte barn ikke har de samme mulighetene som barn flest har i samfunnet. Barnefattigdommen rammer ikke tilfeldig, den er mest utbredt blant barn av enslige forsørgere, barn av foreldre som er utenfor arbeid, barn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn og barn i store husholdninger (Nadim og Nielsen, 2009). Fattigdommen var tidligere synlig og lett å identifisere, men den moderne fattigdommen er mer usynlig og skjuler seg bak aksepterte klær og boligfasader (Terum, 1998). Den innebærer knapphetens tyranni, press og en kamp om å strekke til og klare å ta del i det de fleste ser som en selvfølge (Stjernø, 1985, s. 159).

I min oppgave skal jeg skrive om hva som kjennetegner den norske barnefattigdommen og hvordan det å være fattig kan prege hverdagen til barn i fattige hushold. Jeg synes det er viktig og relevant som kommende barnevernspedagog å få en bedre innsikt og mer kunnskap om barnefattigdom i Norge. Jeg hadde ikke noe særlig forkunnskaper om fattigdom i Norge, men synes det er veldig spennende og fikk inspirasjonen til å skrive oppgave om temaet når jeg var i Afrika et semester i fjor. Der fikk jeg muligheten til å oppleve å se fattigdom på nært hold, og det var en spesiell opplevelse som gjorde sterkt inntrykk på meg. Jeg har valgt å innlede oppgaven min med hva fattigdom i Norge er, jeg skal diskutere temaer som fattigdom som levd erfaring og hvilke barn som er mest utsatt for fattigdom, videre skal jeg gå inn på ulike arenaer som bolig, helse og skolesituasjon og hvordan fattigdommen kan prege hverdagslivet til de barn som er utsatt. De ulike temaene jeg diskuterer vil bli belyst gjennom teori og forskning på fattigdom, med utgangspunkt i dette har jeg kommet frem til følgende problemstilling:

Hva kjennetegner den norske barnefattigdommen? Og hvordan preger fattigdommen hverdagslivet til barna?

For å avgrense oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i den relative forståelsen av fattigdom, fordi Norge er et rikt land med en god velferdsstat. I fattigdomsforskningen tidlig på 1900-

tallet var fattigdom ofte knyttet til mangler av fysiske basisgoder som mat, klær og husly. Denne fattigdoms forståelsen er kalt den absolutte fattigdomsdefinisjonen, og blir brukt i utviklingsland, når man skal studere fattigdommen i en global sammenheng, mens i Europa legger til grunn en forståelse av fattigdom som et relativt fenomen (Fløtten, 2013 og Thorød, 2008). Etter hvert som levestandarden i vestlige land økte, ble det tydelig at absolutt fattigdomsforståelse ikke var beskrivende for de sosiale forholdene i en velferdsstat. De fleste fikk dekket grunnleggende behov enten det var av eget arbeid, og de som ikke klarte det, fikk hjelp av det offentlige med en inntektssikring. I tillegg sørget det offentlige for utdanning og helsetjenester (Fløtten, 2013).

Vi kan se på barnefattigdommen som et samfunns- og et politisk problem, og grunnen til at vi har de laveste fattigdomsratene i Europa er fordi vi har en godt utbygd velferdsstat, landets fattigdomsproblematikk har sterk sammenheng med den rådende politikken og fordelingen av goder. Som kommende barnevernspedagog, vil jeg diskutere barnefattigdom på et individnivå og jeg har valgt å ta utgangspunkt i barns perspektiv, deres opplevelse i hverdagen. For å få en oversikt over fattigdommen bruker vi enten det man kaller EU: 60 prosent av medianinntekten (vektet i forhold til antall i husholdningen) eller OECD: 50 prosent av medianinntekten (vektet i forhold til antall i husholdningen). Begge målene er relative mål på lavinntekt (Nadim og Nielsen, 2009). Ofte er det lavinntekt eller inntektsfattigdom som benyttes når det diskuteres omfanget av fattigdommen. Men når vi bruker disse målene så tar vi ikke høyde for verken folks øvrige levekår eller deres subjektive opplevelse om hvorvidt man er fattige eller ikke (St.meld.nr.6. 2013-2014). I Norge er det mest vanlig å bruke EUs mål for fattigdom (NOU, 2009:10. i Nadim og Nielsen, 2009). Begrepet barnefattigdom blir derfor avgrenset til barn som bor i husholdninger med mindre enn 60 prosent av medianinntekten. Median inntekt etter skatt for alle hushold i Norge var 446 000 kroner i 2012, for par med barn der barnet var mellom 0-6 år var median inntekt etter skatt 678 000 kroner (ssb, 2013a). For en husholdning med to voksne og to små barn vil dette gi en fattigdomsgrense på rundt 297 552 (Nadim og Nielsen 2009 s. 11).

Ordet fattigdom kan forstås på ulike måter, og assosieres ofte med økonomisk fattigdom, samtidig vet vi at det ikke bare handler om penger (Aamodt, 2008). I den forskningsbaserte litteraturen brukes det ulike definisjoner for å avgrense og definere fattigdom. Yterhus (2009)

deler de vanligste metodene i tre hovedtilnærminger; Den subjektive, byråkratiske og den relative forståelsen. Den subjektive forståelsen er basert på individenes egne oppfatninger, man tar utgangspunkt i hvem som er fattige ut ifra hva individene selv mener er nødvendige goder eller inntekt for å unngå fattigdom (Yterhus, 2009). Ringen (1988) i Martens (2012) sier at den subjektive fattigdommen til en viss grad må forklares med lav inntekt eller liknende for å bli sett på som legitim og kan derfor ses på som subjektiv og relativ. I Fløtten og Pedersen (2009) finner de at utvalget som er betegner seg selv som subjektivt fattig, har en litt større tilbøyelighet enn andre til å anse materielle goder som nødvendig. Som for eksempel hvor viktig det er å ha egen sykkel der 84 prosent av de inntektsfattige mener dette er viktig, mot 92 prosent av de subjektivt fattige (Fløtten og Pedersen, 2009).

Den byråkratiske standarden, går ut på å ta utgangspunkt i standarder som enten er definert av fagfolk eller byråkrater. Det disse oppfatter som nødvendige levekår eller inntekt, er det som trengs for å unngå fattigdom (Yterhus, 2009). Sosialhjelpssatser er et eksempel på denne metoden. Den relative fattigdommen, ses i forhold til den nødvendige levestandarden i et gitt samfunn. Når fattigdommen defineres som relativ, tar vi utgangspunkt i hva andre i samfunnet har enten av levekår eller inntekt, og så setter standarden ut i fra dette (Yterhus, 2009). Selv om Norge er blant de landene med minst forskjeller i levekår, er det en stor utfordring at antallet barn som lever i familier med vedvarende lavinntekt har økt de siste årene (St.meld.nr.6. (2013-2014)). Det bor i underkant av 1,2 millioner barn og unge under 18 år i Norge, derav nærmere 74.000 norske barn lever i familier med inntekt under fattigdomsgrensen eller mottar sosialhjelp (St.meld.nr.6. (2013-2014) og Aamodt, 2008).

Jeg har valgt å trekke inn definisjonen til Townsend, han studerte sammenhengen mellom inntekt og sosial deltakelse. Definisjonen omfavner både manglende ressurser og de konsekvensene disse manglene kan få for sosial deltagelse, han formulerte den fattigdomsdefinisjonen som danner utgangspunkt for det meste av fattigdomsforskningen i rike land (Fløtten, 2013 og Sandbæk, 2010).

”Individer, familier og grupper i befolkningen kan sies å være fattige hvis de mangler ressurser til å skaffe seg den diett, delta i aktivitetene, ha den levestandard og de

forbruksgoder som er vanlige, eller i det minste bredt akseptert i det samfunnet de lever i”
(Townsend, 1979;31 i Fløtten, 2013. s. 10).

2.0 Valg av metode

Bruk av metode er en viktig del av oppgaven og er redskapet vårt i møte med det vi skal undersøke, det vil si informasjonen vi trenger for å undersøke emnet vi er opptatt av. Vilhelm Aubert (1985) i (Dallan, 2010). Definerer metode som en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med som metode. I mitt prosjekt har jeg valgt å benytte meg av litteraturstudie som metode, å bruke litteraturstudie som metode har hjulpet meg å samle inn den informasjonen jeg trenger for å belyse min problemstilling på en faglig og relevant måte. I mitt prosjekt var det viktig å ta utgangspunkt i den kvalitative forskningen, for å få en virkelighetsforståelse av barnas opplevelser, samtidig var det viktig trekke inn kvantitativ forskning, for å få en oversikt over hvor mange dette eventuelt er snakk om. I tillegg er mange av forskningsprosjektene basert på både kvalitativ og kvantitativ metode. Dallan (2010) beskriver kvalitativ metode som i større grad tar sikte på å fange opp meninger og opplevelser som ikke lar seg tallfeste eller målefeste. For å få data som kan karakterisere et fenomen benyttes kvalitativ metode. Kvantitativ metode har den fordel å omforme informasjonen om til målbare enheter, som det å finne gjennomsnitt og prosent av en undersøkelse. Ofte blir de kvantitative satt opp i kontrast eller motsetning til de kvalitative (Dallan, 2010). En slik sammensetting av metodene var det brukt mye av i forskningsprosjektene jeg har tatt utgangspunkt i som for eksempel *barns levekår* av M. Sandbæk (2008). Både kvalitativ og kvantitativ orientert metode tar sikte på å bidra til en bedre forståelse av det samfunnet vi lever i, og hvordan enkeltmennesker, grupper og institusjoner handler og samhandler (Holme og Solvang, 1996 i Dallan 2010).

¹Ved å bruke litteraturstudie som metode får man muligheten til å studere ulike syn og forståelser av et fenomen man ønsker å ta for seg, det kan øke forståelsen rundt et gitt tema, der jeg har funnet frem til relevant faglitteratur, vitenskapelige artikler og forskjellige forskningsrapporter for min oppgave. Det er viktig å huske på at det skilles mellom primær-

¹ Se vedlegg nr 1, for redgjørelse av søkeord i databasen

og sekundærkilder. Jeg har valgt å ha fokus på primærkilder, som er den opprinnelige kilden og er førstehåndinnsamlet data eller teori som er konstruert av forskeren selv. Samtidig har jeg tatt i bruk noen sekundærkilder. Dallon (2010) beskriver sekundærkilde som bygger på primærkilder ved at de refererer og henviser til primærkilder og kan forstås som fortolkninger av teori etter den opprinnelige dataen (Dallon, 2010). Grunnen for at jeg valgte litteraturstudie er fordi jeg så det som vanskelig å få kartlagt hvem de fattige barna er og få utført intervjuer på så kort tid.

2.1 Litteratur og kilde kritikk

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i flere bøker og artikler i min oppgave, en av dem er deler av prosjektet i *barns levekår* av M. Sandbæk (red) (2008), der det er flere undersøkelser som gjøres av NOVA på oppdrag fra Norske Kvinners Sanitetsforening. Grunnen for at jeg tar utgangspunkt i deler av *Barns levekår* (2008) er fordi de undersøkte ulike sider ved barns hverdag, dette er en primærkilde, og tar utgangspunkt i både kvalitativ og kvantitativ forskning. Statistisk sentralbyrå har hatt ansvar for trekningen av utvalget og gjennomføring av intervjuer. Undersøkelsen var en panelstudie som gikk over 9 år, barn og familier ble intervjuet ved tre tidspunkter, 2004, 2006 og 2009. Ved første intervjurunde var barna 6-12 år, og foreldrene ble intervjuet på vegne av de yngste barna i alderen 6-8 år. Prosjektet har en kvalitativ del hvor 26 foreldre og et tilsvarende antall barn fra lavinntektsutvalget ble intervjuet, dette ble utført av Thorød i 2006 og 2008.

Jeg har i tillegg valgt å trekke inn flere forskjellige forskningsartikler, grunnen for det, er at det var mindre forskning på barnas subjektive opplevelse, enn det jeg trengte for å belyse min problemstilling. Jeg må se på datainnsamlingen med kritisk blick, dette er et lite utvalg av kvalitativ forskning med barn, derfor har jeg også tatt stilling til hva foreldrene mener om barnas synspunkter. Jeg mener at det kan styrke oppgaven min å ha med forskjellig litteratur som både er gjort med utgangspunkt i barna, foreldrene samt kvantitativ forskning som belyser levekår/konsekvenser, der jeg får et mer helhetsskaplig bilde av barnefattigdommen. Undersøkelsene kan vise til misvisende funn, i den grad at det ikke er gitt at alle grupper i befolkningen har samme syn på hverdagslivet som de som ble intervjuet. Det er heller ingen garanti at foreldrene har rett i hvordan de opplever barna, alle er forskjellige og unike mennesker på hver sin måte. Det er viktig å ta forhåndsregler på de voksenes blick på barnas

synspunkter, dette kan også være en grunn for at det ikke er noe enstydig svar. Man kan være i forskjellige livsfaser og i noen av undersøkelsene har både barn og foreldre har blitt intervjuet sammen, dette kan ha noe å si for utfallet. Hvis man er fra en annen kultur kan man også ha ulike interesser for barn, menn og kvinner kan ha forskjellig syn på hva som er nødvendig for barn og unge (Fløtten, 2009). Jeg har i tillegg brukt forskning fra Ridge (2002),(2011) som forsket på lavinntekts barn i Storbritannia, der utfallet kan vise noe annerledes enn i Norge.

Når jeg leste forskjellige artikler og bøker brukte forfatterne/forskerne forskjellige begreper på relativ fattigdom, noen av de var: ”lav inntekts barn”, ”barnefattigdom”, ”fattige barn” og ”barn av foreldre med lav økonomi”. Grunnen for at de bruker så mange forskjellige begreper på samme tema, kan være fordi at de ser forskjellig på hva relativ fattigdom er, noen skriver at de synes det er vanskelig å si at relativfattigdom er fattigdom i et rikt land som Norge, når det ikke er snakk om å overleve. Jeg har forstått det slik at det er snakk om samme fattigdomsgruppe, men at de har forskjellige begreper på temaet nettopp fordi de har forskjellig syn på definisjonen av fattigdom. Selv bruker jeg begreper som ikke-vestlig land, omfatter Øst-Europa, Tyrkia, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika. Vestlige land omfatter Norden, Vest-Europa (unntatt Tyrkia), Nord-Amerika og Oseania. Innvandrerbefolkningen og de med minoritetsbakgrunn er utenlands fødte og norskfødte med to utenlands fødte foreldre (statistisk sentralbyrå (ssb), 2007).

3.0 Teoretisk perspektiv

For å belyse min problemstilling, kombinerer jeg ulike teoretiske tilnærminger og forskning med fokus på barnekulturen. Med utgangspunkt i tradisjonell levekårsstilnærming kartlegger jeg sosioøkonomiske forhold som, barnefattigdom som levd erfaring, boligsituasjon, helse, skole for å undersøke om fattigdommen kan prege barns hverdag på disse arenaene. Her legger jeg barndomssosiologiske perspektiver på barns hverdag til grunn.

Barndomssosiologien tar utgangspunkt i barn her og nå og har to sentrale perspektiver: barn som aktører og barndom som et strukturelt fenomen (Jensen, 2006).

4.0 Hvem er de fattige barna?

Hvem som omfattes av fattigdomsdefinisjonen avhenger av hvilket fattigdomsmål man velger. Det er en sammensatt gruppe som skiller seg ut når det gjelder studier av barnefattigdom i Norge. Nadim og Nielsen (2009) peker som sagt på, barn av enslige forsørgere, barn i hushold der en eller flere voksne er uten arbeid, store husholdninger, barn i husholdninger som har mottatt sosialhjelp og barn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn som særlig høy risiko for fattigdom. Fattige barn ser ut til å være høyest blant de aller minste barna. En forklaring på det kan være at foreldre med eldre barn har sterkere tilknytning til arbeidslivet enn foreldre med små barn (Espeland og Kirkeberg, 2007 i Nadim og Nielsen, 2009).

Økningen av barnefattigdom har vært svært liten for barn i familier med flere voksne, samtidig har den fordoblet seg for barn av enslige forsørgere, særlig barn av enslige forsørgere uten tilknytning til arbeidslivet, der 43,8 prosent er under fattigdomsgrensen mot 11,2 prosent der en eller flere er i arbeid (Nadim og Nielsen, 2009). Utviklingen viser også at barnefattigdom i barnefamilier kommer stadig dårligere ut, resultatet av dette har sterk sammenheng med endringer i befolkningens etniske sammensetting (Fløtten, 2011). En tredjedel av barn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn bor i husholdninger under fattigdomsgrensen, sammenlignet med 5 prosent av andre barn (Nadim og Nielsen, 2009), og fire av ti barn med vedvarende lavinntekt har innvandrerbakgrunn (St.meld.nr.6. (2012-2013)). En forklaring på det kan være at en fjerdedel av barna bor i husholdninger der foreldre står utenfor arbeidslivet. Samtidig som de ofte vokser opp i store husholdninger og dette gjør at mange av disse familiene havner under fattigdomsgrensa på grunn av lave inntekter og høy forsørgerbyrde (Nadim og Nielsen, 2009, s. 27). Disse funnene samsvarer med undersøkelsene i *Barns levekår* av M. Sandbæk (2004), der de også fant at barn med minoritetsbakgrunn var overrepresentert, spesielt med ikke-vestligbakgrunn. Fra 2009-2011 utgjorde barn med minoritetsbakgrunn vel 47 prosent av husholdninger med vedvarende lavinntekt, til sammenligning var denne andelen 39 prosent i 2004-2006 (ssb, 2013b). Det skal sies at de fleste barnefamilier i økonomisk usikkerhet forandrer sin livssituasjon til det bedre over tid, få barn lever i fattigdom gjennom hele oppveksten (Fløtten, 2009).

5.0 Barnefattigdom som levd erfaring

Det som kjennetegner den norske barnefattigdommen handler om barns manglende muligheter til å delta på lik linje med andre og mulighet til utvikling. Barn sammenligner seg med de andre i samfunnet, som for eksempel de andre i klassen, jevnaldrende og/eller naboer. Det handler ikke om å sammenligne seg med de rikeste, men å mangle det vanlige barn har for å ta del i fellesskapet (Nadim og Nielsen, 2009). Det er ikke imidlertid et rent økonomisk problem, men kan ses som en objektiv opplevelse av forholdet mellom egne og andres levekår (Fløtten, 2013). Både Hegeland (2007) og Ytrehus (2004) i Bunkholt og Sandbæk (2012), mener at noe av det tyngste ved å være fattig er å mangle det vanlig barn har. Barns fritid består av en rekke aktiviteter som foregår på ulike arenaer, det er ingen entydig konklusjon i forskningen, men mye tyder på at det er sammenheng mellom fattigdom og manglende eller liten deltagelse i aktiviteter. I Grødem's (2008b) undersøkelse fant hun tydelige forskjeller mellom lavinntekts familiene og kontrollutvalget når det gjaldt fritidsaktiviteter som å reise på ferie, spise ute/gå på kino. Der 81 prosent av lavinntektsbarna sier at de reiser på ferie og 77 prosent at de spiser ute/går på kino, mot 93 og 89 prosent i kontrollutvalget (Grødem, 2008b).

Foreldrene ser på viktigheten ved å være med på aktiviteter for utvikling og sosialisering, samtidig kommer det tydelig frem at foreldrene må gjøre grundige prioriteringer når det gjelder barns ønsker. Mange velger også bevisste aktiviteter som ikke er så dyre, men som de vet barna får mye ut av (Thorød, 2006). Dette kan være noe av grunnen for at det ikke er så markante forskjeller blant det barn rapporterer fra lavinntektsutvalget og kontrollutvalget i undersøkelsen til Thorød (2006), samtidig kommer det frem i undersøkelsen til Fløtten (2009) at det er signifikante forskjeller på for eksempel deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter, der 93 prosent av befolkningen sier at det er nødvendig å ha råd til å delta, men bare 84 prosent av barnefamiliene rapporterer at deres barn faktisk deltar i slike aktiviteter (Fløtten, 2009). En opplagt årsak til dette kan være at fattigdom i seg selv vil begrense mulighetene til deltagelse fordi barn trenger penger til utstyr, medlemsavgifter, inngangsbilletter og penger til å delta på fritidsaktiviteter (Fløtten 2009, s. 95).

Et vanlig skille går mellom organiserte fritidsaktiviteter og den frie uorganiserte leken, der begge aktivitetene har en økonomisk side (Stefansen, 2004a). I SIFOs standardbudsjett er kostnaden til lek og fritid satt til 550 kroner i måneden for aldersgruppen 3-5 år og 810 kroner

i måneden for aldersgruppen 10-13 år (Sifo, 2012). For en familie med dårlig økonomi, kan dette være vanskelig eller umulig å prioritere. Stefansen (2004a) fant lignende funn, der andelen av barn som ikke deltok i organiserte fritidsaktiviteter var tydelig høyere blant lavinntektsbarn, 23 prosent svarte at de aldri deltar, mot 11 prosent i kontrollutvalget (Stefansen, 2004a). Funnene samsvarer med undersøkelsen til Kristofersen (2008) der spesielt jenter med ikke-vestligbakgrunn i alderen 10-12 år i lavinntektsutvalget svarte at de aldri var aktive, 39 prosent mot 26 prosent av norsk/vestlig lavinntektsutvalget og 12 prosent av kontrollutvalget (Kristofersen, 2008). Blant 13-15-åringene fant Kristofersen (2008) en enda høyere andel som aldri var aktive, av de med ikke-vestligbakgrunn i lavinntektsgruppen viste nesten 68 prosent mot henholdsvis 31 og 7 prosent i norsk/vestlig lavinntektsutvalget og kontrollutvalget (Kristofersen, 2008). Årsaker til lavere deltagelse av barn med innvandrerbakgrunn kan være at mange organiserte fritidsaktiviteter kan koste en del penger og at barn og unge med innvandrerbakgrunn er overrepresentert blant de familiene som lever med vedvarende lavinntekt (St.meld.nr.6 (2013-2014)). En annen forklaring kan være at de ikke har de samme kjennskapene til de organiserte fritidsaktivitetene som er i Norge i forhold til de som er vokst opp i Norge. Tradisjoner og forventninger foreldrene har, til hva barn og unge skal bruke fritiden sin til kan også spille med, spesielt når det gjelder jenter med innvandrerbakgrunn (St.meld.nr.6 (2013-2014)). Samtidig skal man ikke overse at det er mer enn tre fjerdedeler av lavinntektsbarn som er aktive i organiserte fritidsaktiviteter, selv om det er noe forskjeller i litt, middels og svært aktiv (Stefansen, 2008). Derfor kan man tenke seg at mange foreldre med dårlig økonomi strekker seg langt for at deres barn skal få delta i fritidsaktiviteter på lik linje med andre barn (Stefansen, 2004a og Thorød, 2006).

Studier tyder på at lavinntekts barn har en sterk forståelse av hvordan fattigdommen virker inn på deres liv og sosial og materiell usikkerhet som lavinntekten bringer i hverdagen (Crowley and Vulliamy, 2007; Ridge, 2002; Ridge and Millar, 2008, i Ridge 2011). Mange barn i slike livssituasjoner kan kjenne seg ensomme, og det kan bringe frem tanker om at ingen liker meg, jeg er dum og stygg, dette er ikke uvanlig tanker hos mange av disse barna (Aamodt, 2008). Ridge (2002) fant at belastningene kunne føre til angst, mistriivsel og sosial usikkerhet i forhold til deres vennskap og sosiale deltakelse.

Det er ikke slik at de med lavest inntekt alltid føler seg fattige, familiens disponering av inntekten er en like viktig faktor, det kan derfor være vanskelig å måle fattigdommen på en konkret måte (Martens, 2012). Mange barnefamilier kan oppleve seg som fattig, selv om de har moderate inntekter, fordi de ser at andre familier har råd til mye som de selv ikke har penger til (Aamodt, 2008). En viktig dimensjon er nettopp hvordan familiens inntektssituasjon påvirker barns levekår, både det materielle, sosiale og psykososiale (Fløtten, Hansen, Grødem, Grønningsæter og Nielsen, 2011). I Sandbæks (2008) konklusjon kom hun frem til at barn som vokser opp i familier med lavinntekt ikke skiller seg noe særlig ut fra andre barn, dette kan komme av at mange av foreldrene skjermer barna sine fra den trange økonomien (Martens, 2012). Definisjonen på å skjerme betyr å bruke strategier for å dempe eller hindre negative følger av familieøkonomien slik at de ikke begrenser mulighetene for barna (Thorød, 2006). At de unngår å kjøpe ting til seg selv, som kleskjøp, uteliv, og sosial samvær (Sandbæk (red) 2008 s. 247). Men er det så enkelt, at man bare kan kutte forbruken i noen dager så har man råd til det likevel? Når forskning og statistikker viser til at det å leve i fattigdom har betydning for barns livssituasjon på sikt, og kan prege barna både når det kommer til sosial deltagelse, helse, skole og bolig (Fløtten et al. 2011).

Begrepet ”standardpakken” er diskutert av flere forskere når det gjelder å eie forbruks-goder, den er utviklet av Smelser, Parson og Rainwater på 1950 tallet og Wærdahl (2003) i Kristofersen (2008) har videreutviklet den i forhold til barn i Norge. Begrepet refererer til goder som er sentrale i lokale barnekulturer og er ikke ensartet. Både Stefansen (2004a) og Kristofersen (2008) skriver i sin drøftelse at det kan betraktes som en barriere mot integrering for barn som ikke eier forbruks-goder som er vanlig i majoritetskulturen. Kristofersen (2008) fant signifikante forskjeller når det gjaldt forbruks-goder som CD-spiller, ski/snowboard og sykkel. 65,5 prosent av lavinntekstutvalget hadde alle tre godene opp mot 86,8 prosent av kontrollutvalget. Det som er interessant her, er at lavinntekstutvalget viser betydelig forskjeller på barn med ikke-vestligbakgrunn, der kun 28 prosent hadde alle disse tre godene. En forklaring på at lavinntekstutvalget med ikke-vestligbakgrunn viser så lave tall, kan være at ski/snowboard ikke er en av aktivitetene som blir prioritert. Thorød (2006) har funnet at barna i lavinntektsgruppen har gitt uttrykk for at selv om de har mange av forbruks-godene, så tydeliggjør foreldrene at barna aldri har det nyeste utstyret. Når man kjøper ting på salg eller

brukt er det ofte fjorårets eller eldre modeller, foreldrene forklarer dette som en grei måte å kjøpe ting, slik at barna har det som forventes av dem i barnekulturen (Thorød, 2006).

Å kalle det fattigdom i Norge kan høres overfladisk ut når det er snakk om mangel på goder, men det er alvorlig for den det gjelder, og det kan ha konsekvenser for barna. Vi kan se en økende grad av deltagelse i organiserte aktiviteter, betalte aktiviteter og samling rundt data eller tv-skjerm, enn det det var før (Fauske og Øya 2003, Brusdal, 2004 i Thorød, 2006). Materielt sett har det skjedd en stor velferdsutvikling i Norge i det siste tiåret, barndommen ser ut til å bli mer privatisert der man trenger en form for ”inngangsbillett”, enten i form av medlemskap eller penger til de ”rette” forbruksgodene. Det er mye snakk om lommepenger, klær, gjenstander og ikke minst opplevelser for barna (Thorød, 2006). Dette har ført til at det er stor forskjell på barn som kan delta på det de vil, og de som ikke kan delta. Når forskjellene blir tydeligere, er den sosiale belastningen større for dem som står utenfor (St.meld.nr.6. (2013-2014)).

De fattige kan skamme seg over at de ikke makter å leve opp til egne og andres forventninger og ideal, og kan slite med skyldfølelse fordi de ikke klarer å innfri krav verken fra seg selv eller andre (Underlid, 2005. s. 34) Som jeg har vært inne på er det er relativt få familier som er fattige i Norge, det betyr at de som er fattige stort sett er omgitt av mennesker som ikke er fattige, og kan derfor virke som en ekstra belastning (Aamodt, 2008). De opplever seg annerledes og kan lett kjenne seg mindreverdige sammenlignet med andre barn, til tross for foreldrenes anstrengelser (Aamodt, 2008). Det er når barna blir utestengt fra fellesskapet at de føler seg utenfor, for eksempel i samtaler der det blir snakket om den nyeste kinofilmen eller det siste dataspillet som er kommet. De kan føle at de har lite å bidra med og syns heller ikke at de har noe viktig å fortelle (Aamodt, 2008). Hjelmtveit (2008) viser i sin undersøkelse at barn og unge som lever i vedvarende fattigdom gir uttrykk for at de materielle savnene virker inn på selvfølelsen gjennom sosiale tapsopplevelser. Å ikke ha gjenstander eller kunne gjøre aktiviteter, har også en tilleggsdimensjon som handler om opplevelse av sosial nedrangering, som kan bidra til svekket selvfølelse, ved at man opplever seg selv som mindre verdt (Hjelmtveit, 2008).

Det å leve i vedvarende fattigdom er åpenbart mer problematisk og omfattende enn å oppleve fattigdom i en kort periode, der for eksempel foreldrene velger å ta permisjon, studere eller gjøre noe annet enn å arbeide (Nadim og Nielsen, 2009). Dette kan også være grunnen for at man opplever den relative fattigdommen så forskjellig. Samtidig er det kortsiktige perspektivet viktig for barn, dersom det ikke er mulig for familien å skjerme barna for konsekvensene av inntektsbortfall, kan det ha konsekvenser i et begrenset tidsrom (Ytrehus, 2004. S. 9). Barn tar opp signaler fra foreldre og håndterer ofte mor og fars bekymringer samtidig som de er nødt til å håndtere sine egne bekymringer (Gustavsen, 2013). En rekke studier viser at barn og unge i Norge opplever fattigdommen direkte, slik en 9 år gammel jente fortalte i 2011:

”Jeg merker at vi har lite penger. Jeg ønsker meg et pennal, men jeg kan ikke få nytt, jeg har et gammelt pennal. Jeg tenker mest på bursdagen min (6.md til). For man må ha bursdag! Da får man besøk, og så får man gaver. Jeg vet hva bekymre seg betyr. Jeg bekymrer meg for bursdagen min og for om vi kan feire den sånn som jeg drømmer om. (Far for tårer i øynene og visker til oss at det bekymrer han seg for også)” (Gustavsen, 2013, s. 26).

Den moderne barndommen består av å ha tilgang til aktiviteter og forbrukssteder, men hva med de som ikke har råd til det, slik som jenta uttaler over? I undersøkelsen til Tveitene (2001) kommer det tydelig frem at barna og ungdommene utvikler mestringsstrategier for å være forberedt på nederlag, der foreldrene ikke har penger til det de spør etter, noen slutter å spørre for å slippe å få avslag. Andre finner andre måter å skaffe seg penger på, som å lete etter penger/tomflasker eller spørre for eksempel besteforeldre og andre nære om penger. Dette kommer også tydelig frem i undersøkelsen til Thorød (2008) der hun peker på litt andre inntektskilder som pengegaver fra bursdager, hvis de har mulighet til å holde selskap, noen av barna hadde også skaffet seg penger igjennom jobb. I Thorøds (2008) undersøkelse forteller flere av barna om sine ønsker om å delta på aktiviteter, men at de ikke har spurt foreldrene, bare snakket om det i en indirekte form slik at de kan tolke foreldrenes reaksjoner før de går videre med å spørre. Den ene ungdommen i undersøkelsen forteller at hun på den ene siden beskytter seg selv for avslag, for å ikke bli lei seg, hun gjør det til sin eget ansvar å avstå fra aktiviteten. Samtidig som hun forteller at hun også beskytter foreldrene ved å ikke sette dem

under press (Thorød, 2008). Urettferdigheten kommer tydelig frem der en av barna sier uoppfordret: *”venner jeg har, snakker mye om ting: Har du hørt, har du sett, blir du med: Føler meg ofte utafør da. Jeg kan ikke være med på dette”* (Tveitene, 2001 s. 76).

Det er klare variasjoner mellom land når det gjelder overføringer fra det offentlige og i hvor stor grad dette reduserer fattigdom blant barn. Det viser at offentlig barne- og familiepolitikk gjør en forskjell og er sentral for å forstå forskjellene i barnefamilienes levekår. I en internasjonal sammenligning havner alle nordiske land høyest blant OECD-landene når det gjelder politiske føringer for tiltak for å forebygge fattigdom og uhelse i tidlig barndom (Innocenti, 2008. i Fløtten 2009. s. 75). Dette kan ses i sammenheng med at Norge er en av landene med mest forbruksgoder i følge Unicef, selv om det er et fåtall som skiller seg ut. I undersøkelsen Unicef, 2012 av Adomsen (2012) la frem, kom de frem til at 0.1 prosent barn i Norge manglet mer enn 5 av de materielle og sosiale godene av de 14 de har sett på som nødvendig i barndommen, og 1,9 prosent som manglet en gode. Derfor kan man tenke seg at forskjellene blir enda større blant barn i land som Norge når majoriteten har mer enn 5 av de materielle og sosiale godene i barnekulturen. På nært syn påvirkes både voksne og barn av miljøet de lever i, med de normer, verdier og handlinger de utfører. Samtidig kommersialiseres og institusjonaliseres barndommen gjennom påvirkninger fra media og nye kommunikasjonsmidler. I barnelivet handler dette om arenaer som bolig, helse, skolegang, deltagelse, lek og samvær med venner (Thorød, 2006). Og det er dette jeg har valgt å diskutere i de neste kapitlene.

5.2 Boligsituasjon

Bolig er en viktig sosial og materiell ramme for menneskers liv og ikke minst for barns oppvekst og sosiale utvikling (Hansen og Lescher-Nuland, 2011) Forskning viser at boligen man bor i har stor betydning for hvordan hverdagslivet arter seg og er helt sentral i den materielle situasjonen i barnefamilier (Stefansen og Skevik, 2006).

Jeg har valgt å se nærmere på forholdene i de kommunale boligene, siden kommunale utleieboliger er et offentlig tilbud til de som er svakest stilt på boligmarkedet i Norge, råder dette til en forestilling om at det er et tilbud som er reservert for de virkelig marginale gruppene, som da kan være alt fra rusmisbrukere, psykisk syke mennesker, folk med liten

boevne og familier med barn (Stefansen og Skevik, 2006). Her har jeg valgt å se nærmere på Barnefamilier i kommunale boliger. Barnefamilier som ikke har mulighet til å komme seg inn på det private leiemarkedet, kan søke om bolig av kommunen. Det er strenge kriterier for å få kommunale boliger og skal i utgangspunktet være midlertidig hjelpetiltak, men forskning viser at mange av familiene blir boende i flere år (Hansen og Lescher-Nuland, 2011). I 2001 bodde om lag 12.700 barnefamilier i kommunale boliger, som kan tilsvare rundt 23.000 barn og unge (Stefansen og Skevik, 2006).

I undersøkelsen til Skevik (2004) rapporterer de som leier kommunal bolig, langt flere feil enn kontrollutvalget. Skevik (2004) fant signifikante forskjeller når det gjaldt bolig problemer av de som leide bolig, der 18 prosent av kontroll utvalget svarte at boligen var for liten, mot 58 prosent i lavinntektsutvalg med kommunal bolig. En konsekvens av det, vil ofte være at barnet ikke har sitt eget rom, i 2006 hadde 85 prosent av 13-15 åringene i lavinntektsutvalget sitt eget rom, mot 94 prosent av kontrollutvalget (Grødem, 2008a). Hvor viktig det er å ha eget rom varierer imidlertid med barnets alder. Men samtidig er det rimelig å tenke at de skal kunne leve et relativt normalt barneliv i boligen, som for eksempel ha venner på besøk, ha et sted å sitte når en skal konsentrere seg om skolearbeid, flere av foreldrene sier at dette er et problem når barna kommer i tenårene (Stefansen og Skevik, 2006). For familiene kan en stabil boligsituasjon virke god, hyppige flyttinger og ustabilitet i bosituasjon kan være belastende for familien og særlig barn om flyttingen innebærer bytte av skole. Konsekvensene av å ha en ustabil bosituasjon er at barna ikke får muligheten til en forutsigbar, trygg hverdag og bli integrert i et nærmiljø med venner og skolegang (Hansen og Lescher-Nuland, 2011).

Barn av lavinntektsfamilier kan også syns det er vanskelig å be med venner hjem, som igjen kan ha negativ effekt på barnas sosiale liv (Fløtten, 2009). I undersøkelsen til Hansen og Lescher-Nuland (2011) mener flere av informantene i intervjuene at standard og størrelse på boligen har noe effekt på hvorvidt barna tar med seg venner hjem, en av informantene sier: *”De har sjelden med seg venner hjem, for det er ikke noe sted å være hjemme. Det er barn over alt”* (Hansen og Lescher-Nuland 2011, s. 74). Det er ikke et entydig svar på dette, noen tar allikevel med seg venner hjem, andre ikke. Noen av foreldrene forteller at de tror at barna vegrer seg for å ta med venner hjem, på grunn av den dårlige materielle standarden på

leiligheten. ” *De er ofte ute eller er med andre hjem* ” (Hansen og Lescher-Nuland, 2011, s 74).

Det var også nevnt andre problemer ved boligen der 39 prosent av lavinntektsutvalget med kommunal bolig svarte at de var plaget med fukt, trekk, kulde mot 13 prosent i kontrollutvalget, 40 prosent av lavinntektsutvalget med kommunal bolig mener også at boligen er av dårlig materiell standard, mot kontroll utvalget der kun 5 prosent mener det samme (Skevik, 2004). Det å bo i en dårlig bolig kan prege barn både direkte og indirekte. Det å bo svært trangt, dårlig materiell standard og støy kan skape frustrasjon og kan sette grenser for hva som er mulig innenfor hjemmet, mens fukt, trekk og kulde kan i verste fall føre til at barn blir syke, som igjen kan gå utover helsen til barnet på sikt (Stefansen og Skevik, 2006).

Vi vet at boligstandarden generelt sett er god i Norge selv om det finnes enkelte sosiale forskjeller, forskjellene er små, men de er der (Grødem, 2008a). I Skevik (2004) sin undersøkelse fant de at 21 prosent av lavinntektsutvalget var plaget med nabo- og/eller trafikkstøy mot 4 og 10 prosent av kontrollutvalget. At man opplever boligen for trang, nabo/trafikkstøy, eller at man ønsker seg en bedre materiell standard viser ikke at boligen er svært dårlig, men hvis problemene hopper seg opp i en rekke mangler ved boligen, er det rimelig å anta at boligen er av dårligere standard enn det som er beregnet som god bolig for barn å vokse opp i dagens Norge (Stefansen og Skevik, 2006).

Undersøkelsen til Hansen og Lescher-Nuland (2011) viser at det i tillegg er forskjell på de som bor i kommunale leiligheter i ordinære sameier og de som bor i kommunale gårder der alle leilighetene er kommunale. For de informantene som bor i kommunale boliger i ordinære sameier ser ut til å trives godt, enkelte synes boligen er for liten og har en del mangler, men er ellers fornøyd med nærmiljøet og bosituasjonen (Hansen og Lescher-Nuland, 2011). Mens informantene som bor i kommunale gårder er den største bekymringen, et belastet sosialt bomiljø hvor barn jevnlig eksponeres for sosiale problemer, rus og kriminalitet, mange rapporterer om en del nabo bråk, både høy musikk og ”ungdomsgjenger” som samles. Flere er bekymret for at barna deres skal havne i et slikt miljø og mener at barnas livsutfoldelse blir begrenset av uro, konflikter og utrygghet i nærmiljøet (Hansen og Lescher-Nuland, 2011).

Dette samsvarer med en annen undersøkelse av Butler (2005) i Ridge (2011) der barn fra lavinntektsbarn mellom 6 og 11 år uttrykte betydelige bekymringer og engstelse om deres nabolag. Det opplevdes som skremmende og flere hadde vært vitne til aggresjon og berusede mennesker (Ridge, 2011). Her vil jeg trekke inn en reportasje om en 9 år gammel jente som bor sammen med foreldrene og tre mindre søsken i en kommunal bygård i Oslo (Norges rikskringkasting (NRK), 2013). Hun er en av de mange barna som vokser opp med alvorlig psykisk syke eller rus misbrukende naboer. Når 9-åringen skal sove før en ny skoledag blir hun stadig vekket av bråk fra oppgangen, der naboene får uønsket besøk om nettene. Det er ikke uvanlig at politiet kommer etter en krangel, knivstikking eller skyte episoder, dette er en virkelighet barn skal bli skånet fra i følge norsk lov (NRK, 2013).

En politisk målsetting er at alle barn skal vokse opp under gode og trygge oppvekstvilkår, i flere stortingsmeldinger blir det presisert at: *"alle barn skal kunne bo trygt og godt"* (st.meld. nr. 23 (2003-2004) I Hansen og Lescher-Nuland, 2011 s. 15).² I FNs barnekonvensjon heter det: *"barnet har rett til den levestandard som er tilfredsstillende for seg selv og sin familie, herunder mat, klær og bolig"* (Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet, 2003). Den 9 år gamle jenta er en av barna som vokser opp slik politikerne mener at ingen skal ha det, hun og søsknene leker ikke lenger ute i bakgården. Ofte er uteområdet det skumleste stede å være, de finner også alt fra søppel, skrot, urin og blod i oppgangen (NRK, 2013). På Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet (2011) trekkes det også frem at nærmiljøet med tilgang til grønne og trygge områder for aktiviteter er en forutsetning for lek og fysisk utfoldelse, god helse og sosialt samvær. Det er ingen entydig svar på hvor mye det eventuelt preger barn på sikt å leve under dårlige tilstander, men når forskning viser høyere forekomst av redsel, dårligere helse, mindre sosial deltagelse og skolerelaterte problemer hos barn i familier med lav husholdningsinntekt som bor i kommunale boliger, er det grunn til å ta dette på alvor. Det er mulig at en kommunal bolig med dårlig standard er det beste alternativet for disse familiene, likevel gir det en ettertanke at de kommunale boligene mangler mye på å tilfredsstille kravene til god boligstandard for familier med barn (Skevik, 2004).

² Se vedlegg nr: 2 for FNs barnekonvensjon Artikkel 27.

5.3 Helse

Når det gjelder forskning på barn og unges helse er den ikke entydig. Det er relativt vanskelig å avdekke om det er helseulikheter med vanlig datainnsamlingsmetoder og observasjon, ettersom det ikke vil tre inn som synlige helsesvakheter eller plager før senere, mest sannsynlig i voksen alder vil konsekvensene av slike helsepåkjenninger i barneårene bli synlige, allikevel viser forskning noen signifikante forskjeller (Elstad, 2008).

Har dårlig familieøkonomi på sikt noe å si for helsetilstanden til barna? Grøholt og Nordhagen (2002) viste i en undersøkelse om helse hos barn i de nordiske landene at forekomsten av flere kroniske barnesykdommer former en sosial status. Et tilfeldig utvalg av rundt 3000 barn ble plukket ut. Studien viste høyere forekomst av astma, allergi og eksem hos barn i alderen 2 – 17 år i familier med lavest sosioøkonomisk status. Hele 14% av barna hadde kroniske sykdommer derav astma 2,4%, allergi 3,4% og eksem 3,4% (Grøholt og Nordhagen, 2002). Barn til foreldre med 9 års utdanning hadde høyere forekomst av astma og allergi sammenlignet med barn av foreldre med 12 års utdanning (Grøholt og Nordhagen, 2002). Som nevnt over viste undersøkelsen til Stefansen og Skevik (2006) kan det å leie bolig øke risikoen for dårligere helse for barn, spesielt for de som lever med vedvarende lav inntekt. Elstad (2008) fant lignende funn, der lavinntektsbarn hadde høyere forekomst av astma og eksem. Interessant her var de markante forskjellene på eksem der de norske lavinntektsbarna viste 28,6 prosent og barn med ikke-vestlig bakgrunn ”bare” 7,8 prosent (Elstad, 2008).

I Elstads (2008) undersøkelse kom det frem at det ikke var påtakelige forskjeller i kroppslig utvikling eller langvarig sykdommer, både det subjektive målet for svak familieøkonomi (mors eller fars rapportering av lavøkonomi) og det objektive målet (skattedata) viste det samme mønsteret. Det var et klart mønster ved at de barn som vokste opp i familier med svak økonomi over lengre tid, hadde en dårligere subjektiv oppfatning av sin egen helsetilstand. Det var mer psykosomatisk, mer skolerelaterte problemer, oftere kontakt med hjelpeinstanser og mer uheldig bruk av rusmidler (tobakk og alkohol). Forskning viser signifikante forskjeller der 5,2 prosent av lavinntektsbarn røyker daglig, i forhold til barn i kontrollutvalget som viser 0,9 prosent. Å besvare om helsen til barna har noe sammenheng med den langvarig lave økonomien er komplisert, men vi ser undersøkelsen til Elstad (2008) tyder på en rekke forhold som kan være medvirkende for barnets subjektive helse. Foreldre med dårlig helse og foreldre

som er arbeidsløse kan være potensielle stressfaktorer for barnets hverdag og kan også virke negativt inn på hvordan barnet selv oppfatter sin egen helse (Elstad, 2008).

Undersøkelsen til Elstad (2008) viser signifikante forskjeller mellom lavinntektsbarn, der de norske og de ikke-vestlige lavinntektsbarna viste til ulike svarprofiler. Lavinntektsbarn med norsk bakgrunn var gjennomsnittlig 1,5 cm kortere enn kontrollutvalget og andelen med relativ lav kroppshøyde var større, 19 prosent mot 13 prosent. Lavinntektsbarn med ikke-vestlig bakgrunn var i gjennomsnittet 3 cm kortere. Kroppshøyden viste også tydelige forskjeller hos de eldste barna (Elstad, 2008). Andelen overvektige var 10 prosent i kontrollutvalget mens den var 15 og 18 prosent blant lavinntektsbarn med norsk og ikke-vestlig bakgrunn. Det kan være en arvelig komponent som ligger bak, men også den relative fattigdommen og andre miljømessige omstendigheter i lavinntektsfamiliene kan være årsaken. Dårligere matkvalitet og usunt kosthold kan være relevant. Et usunt kosthold kan skyldes flere forhold, slik som fokus på sunt kosthold koster mer penger og da vil manglende økonomiske ressurser spille inn (Elstad, 2008). Høyere inntekt vil gi større muligheter til helsefremmende forbruk, som bedre bomiljø, sunnere mat, bedre ferier, bedre helseforsikring og lignende. Forskning tyder derfor på uheldige sider ved kroppslig utvikling på lavinntektsbarn (Elstad, 2008). Forskning som er vist i kapittel 6.0 påpeker også at barn i lavinntektsgruppen er mindre aktive enn andre barn, noe som kan være med på å øke forekomsten av dårligere helse og overvekt på sikt.

Elstad (2008) fant at barnas skole erfaringer og sosiale tilpasninger har helsemessig relevans. I undersøkelsen kom det frem at flere av barna i lavinntektsutvalget har diagnosen ADHD, 16,3 prosent hos de norske lavinntektsbarna og 0 prosent av lav inntektsbarna med ikke-vestligbakgrunn, i forhold til kontrollutvalget som viser 12,3 prosent (Elstad 2008). Det er ingen svar på hvorfor ingen i utvalget av barn med ikke-vestlig bakgrunn har ADHD, men det er foreldrene som har svart på dette spørsmålet og forskeren har ingen oversikt hvorvidt foreldrene knytter ADHD-diagnosen til barnet eller om diagnosen er utredet av lege (Elstad, 2008). Dette kan også ses i sammenheng med at lavinntektsutvalget spesielt de norske har hyppigere kontakt med instanser som PP-tjenesten og barne- og ungdomspsykiatrien der undersøkelsen viste at 11,3 og 5,9 prosent av lavinntektsutvalget er i kontakt med slike tjenester (Elstad 2008). Det viste seg at lav inntektsbarna var oftere hjemme fra skolen på

grunn av sykdom. 9,1 prosent av barna fra kontrollutvalget hadde mer enn 10 dager skolefravær på grunn av sykdom, mens lavinntekstutvalget av norske og ikke-vestlig bakgrunn hadde 15,3 og 9,6 prosent.

5.4 Skolens arena

Skole arenaen har en sentral betydning i barns liv og ikke minst en arena for etablering av vennskap, det handler om både læring og sosialisering. Jeg skal her se på om foreldrenes økonomiske situasjon påvirker barns hverdagsliv i skolen (Stefansen, 2004b). I undersøkelsen til Stefansen (2004b), barn i alderen 10-12, ble intervjuet om deres subjektive opplevelse på skolearenaen (foreldrene svarte for 6-9-åringene). Omtrent to tredjedeler av barna både i lavinntekstutvalget og kontrollutvalget svarte at de ”gjør det omtrent som de andre” i skolefagene. Svarene til foreldrene til 6-9 åringene, var enda mer skjevfordelt der begge utvalgene oppga at nærmere nitti prosent mestret skolefagene godt eller veldig godt. For begge aldersgruppene ville antall barn sannsynligvis fått andre resultater ved å bruk av andre mål, som for eksempel lærerens vurdering (Stefansen, 2004b s. 91).

Det var ingen signifikante forskjeller når det gjaldt trivsel på skolen i hverken Stefansen (2004b) eller Kristofersens (2008) undersøkelse, der de kom frem til at barna trives like godt på skolen og har like godt forhold til lærerne sine, men det er likevel tydelige forskjeller blant barn i familier med lavinntekt. De får litt dårligere karakterer, skulker skolen oftere, dropper oftere ut av videregående skole og blir oftere mobbet på skolen (Kristofersen, 2008). Selv om de fleste i utvalgene mente at de gjorde det bra på skolen, fant Stefansen (2004b) at barn fra lavinntekstutvalget oftere vurderte egne presentasjoner som dårligere enn andre barn, der det var 13 prosent, mot 6 prosent i kontrollutvalget. Dette kan ses i sammenheng med at de foreldrene som oppga at familien hadde dårlig råd, rapporterte oftere at barna gjorde det middels eller dårligere på skolen. Disse sammenhengene viser at det er forskjeller i opplevelse av skolepresentasjoner i økonomiske forhold. Det kan være at de som uttrykker at de har dårlig økonomi, sliter med negativ innstilling til flere aspekter i livet og at dette påvirker barna (Stefansen, 2004b s. 95).

Karaktermessig finner Kristofersen (2008) av det samme utvalget, de eldste barna som i 2008 er blitt 13-15 år, ingen tydelige forskjeller på skolepresteringer. Lavinntektsutvalget hadde i gjennomsnitt litt dårligere karakterer i skolefag, der lavinntektsutvalget med ikke-vestlig bakgrunn i gjennomsnitt fikk dårligere karakterer enn de andre utvalgene, i Matte fikk lavinntektsgruppen med ikke-vestligbakgrunn 3,4, lavinntektsutvalget med norsk/vestlig bakgrunn fikk 3,6 mot kontrollutvalget hadde i gjennomsnitt 3,9 (Kristofersen, 2008). Lignende resultater var det også i Norsk og Engelsk (Kristofersen, 2008). Samtidig kan dette ses i sammenheng med at det var signifikant høyere spesialundervisning blant lavinntektsbarn med 22 prosent, mot 14 prosent blant barn i kontrollutvalget (Stefansen, 2004b). Spesialundervisning kan være årsaken til at lavinntektsgruppen ikke skiller seg noe særlig ut. I tillegg viser forskning at barn til ufaglærte foreldre i gjennomsnitt har dårligere karakterer enn barn til foreldre med høyutdanning (Bakken, 2007). Bakkens (2007) analyser og fortolkninger kan forklares med at barn fra privilegerte familier får faglige kunnskaper og hjelp hjemmefra, noe som gir god avkastning i skolen.

Som jeg nevnte over i både undersøkelsen til Stefansen og Skevik (2006) og i Hansen og Lescher-Nuland (2011) opplever familiene som bor i kommunale boliger oftere at de bor for trangt og at barna ofte må dele rom. Dette kan ha konsekvenser for barns mulighet til å finne i ro og konsentrere seg om lekser etter skoletid. De fleste informantene forteller at barna får gjort lekser, selv om boligforholdene medfører begrensinger. Samtidig forteller en av informantene at hun bevisst har valgt at barna skal ha leksehjelp på skolen, hun opplever det som urealistisk at barna skal få gjort leksene hjemme. For enkelte av informantene kan også begrensede språkferdigheter og utdanning være en utfordring for å hjelpe barna med skolearbeid (Hansen og Lecher-Nuland, 2011).

I undersøkelsen til Thorød (2008) kom det frem en mengde utgifter knyttet til skolegangen til dels av uformell art, men også både direkte og indirekte av skolens obligatoriske opplegg. Det å betale transportpenger til et museum eller ski/sykkel til en aktivitetsdag kan være vanskelig. Intervjuene med barna utfyller det bilde foreldrene har gitt, og viser at økonomi i visse tilfeller kan sette skiller i skolen, selv om regelverket på dette området er skjerpet de siste årene (Sandbæk, 2008, s 220). Når en gjennomsnittlig årslønn utgjør ca. 446 000 kroner i

2012 (ssb, 2013a), sier det seg selv at levekårene for barn i samme skoleklasse kan variere veldig og urettferdigheten kan føles stor for noen av elevene (Aamodt, 2008).

Å vokse opp i barnefattigdom kan påvirke flere aspekter ved barnets liv, slik som skolepresentasjoner, helse, bolig og det sosiale. Alt dette henger sterkt sammen, slik at fokusområdet for forbedring bør være barnets omgivelser. Forskningen som jeg har brukt trekker frem ulike sider i barns hverdag, og hvordan barnet som aktør opplever livet i fattigdom.

6.0 Avslutning

Jeg har i min oppgave sett nærmere på hva fattigdom er i Norge og hvordan barnefattigdommen i Norge kan prege barns hverdagsliv ved bruk av litteraturstudie som metode. Jeg har tatt utgangspunkt i relativ fattigdom og oppgavens problemstilling har jeg diskutert gjennomgående på ulike arenaer som, levd erfaring, bolig, helse, skole, med hovedfokus på et barndomssosiologisk perspektiv, der barnet er aktør. Jeg har sett nærmere på forskning som har studert barn i familier med inntekt under 60 prosent av medianinntekten.

Vi ser at fattigdommen kan prege mange av barna, barnefattigdom i Norge handler først og fremst om å mangle det vanlig barn har for å ta del i fellesskapet. Forskning viser til at er en sammenheng mellom fattigdom og lav eller manglende deltagelse, boligsituasjon, helse og skolepresentasjoner. Det er lavere deltagelse i fritidsaktiviteter blant lavinntekts barn i forhold til bant flest. Den største forskjellen var barn med ikke-vestligbakgrunn, spesielt jenter. Flere av foreldrene uttrykker at fritiden koster i form av inngangsbilletter, utstyr, reiser og lignende, noe som kan tyde på at det er for dyrt for de som lever under fattigdomsgrensen. Samtidig som studiene viser at det er mange som får delta, noe som kan forklares med at foreldrene er villige til å strekke seg langt når det gjelder barns prioriteringer og ønsker. Flere av studiene viser til at barna har en sterk forståelse av hvordan fattigdommen virker inn i hverdagslivet. Den subjektive opplevelsen av manglende forbruks-goder og opplevelser, gir en følelse av å stå utenfor. De kan føle at de ikke strekker til i samtaler med andre barn eller ikke har noe fornuftig å komme med fordi de ikke har vært med på å oppleve det samme som de andre. De fattige barna kan skamme seg over at de ikke klarer å leve opp til egne og andres

forventninger. De kan oppleve seg som annerledes og kan lett føle at de er mindre verdt, dette kan også gi en tilleggs dimensjon som handler om opplevelse av sosial nedrangering, og dette er noe vi absolutt må ta på alvor. Både foreldre og barn ser ut til å bruke en rekke strategier for å håndtere hverdagen på best mulig måte, for å ikke skille seg ut.

Forskning viser videre at barn fra lavinntektsfamilier har dårligere helse enn barn flest, det er høyere forekomst av astma, allergi, eksem og overvekt. Studiene viste også at barnas vekst kan ha en sammenheng med den lave økonomien. Det er ingen entydige svar når det gjelder helse og det er mange faktorer som kan spille inn. Det er også vanskelig å måle helsen til barn, siden helsepåkjenningene av barndommen mest sannsynlig ikke vil vise seg tydelig før i voksen alder. Mye tyder på at flere belastende påkjenninger i livet kan gå utover helsen på sikt. Som for eksempel det å bo i leid bolig, spesielt i kommunale boliger med feil og mangler som fukt og trekk, samtidig som barns bekymringer og lavere deltagelse i fritidsaktiviteter kan øke risikoen for helsepåkjenninger.

Mye tyder på at det kan være mange påkjenninger for barnefamilier å bo i kommunale boliger i kommunale gårder, både når det gjelder å bo trangt, dårlig materiell standard, uro og helse. Trangbohet og dårlig materiell standard kan prege barna når det for eksempel kommer til sosial deltagelse og skole arbeid. Flere foreldre og barn uttrykker at de ikke har med venner hjem, uten å ha et konkret svar på dette. Studiene tyder på at det er flere sammensatte faktorer, mange av barna ikke har eget rom, det er liten plass, stor familie, materielle mangler og utrygt miljø i nabolaget.

Når det gjelder skolesituasjon, ser det ut til at de fleste trives godt på skolen, det er heller ikke signifikante forskjeller i gjennomsnitts karakter, lavinntektsutvalget har litt dårligere karakterer, en av forklaringene på dette kan være at spesialundervisning kompenserer for mye av dette, da spesialundervisning var noe hyppigere blant lavinntektsbarna. Forskning viser også at barn av foreldre med høy utdanning får bedre karakterer enn barn av foreldre med lav utdanning. Barn med ikke-vestlig bakgrunn har litt dårligere gjennomsnitts karakter enn lavinntektsutvalget generelt, dette kan ha sammenheng med at foreldrene prater et annet språk, noe som kan gi noen av barna problemer med hjelp til skole arbeidet.

7.0 Litteraturliste

Aamodt., L., G. (2008) Å være fattig blant de rike. I Talseth., R og Vea., I. (red) *Sårbar og sist i køen: Voksne for Barn*. Møklegård trykkeri AS

Adomsen., P. (2012) *Measuring child poverty*. Report card 10. Italy: Unicef innocenti research senter.

Bakken, A. (2007) Ungdomsskolens klasseskiller. I Stranbu og Øya (red) *Skole, fritid ungdomskultur*. Ung i Norge. s.42-61

Barne,- likestillig, og inkluderingsdepartementet. (2012). *En helhetlig integreringspolitikk – mangfold og fellesskap*. 2012-2013. St.meld. nr. 6 (2012-2013). Oslo: Departementet

Barne,- likestilling og inkluderingsdepartementet. (2003). *FNs barnekonvensjon*. Kap. 6.0 Artikkel 27. Oslo: Departementet

Barne,- likestilling og inkluderingsdepartementet (2011) *Satsing på barn og ungdom*. Oslo: Departementet. Hentet fra:

http://www.regjeringen.no/pages/2354308/Satsing_paa_barn_og_ungdom_2011_web.pdf#search=n%C3%A6rmilj%C3%B8%20med%20tilgang%20til%20gr%C3%B8nne%20og%20trygge%20omr%C3%A5der®j_oss=1

Bunkholdt., V og Sandbæk., M (2012) *Praktisk barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag

Dallan., O. (2010) *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal akademisk

Elstad., J., I. (2008) Helse blant lavinntektsbarna. I Sandbæk (red). *Barns levekår. Familiens inntekt og barns levekår over tid*. Oslo: Nova rapport 7/08: s.173-190

Fløtten., T. (2013) Barnefattigdom i Norge. I Talseth., R. (red). *Barnefattigdom og utenforskap*. Oslo: Voksne for barn

Fløtten, T, Hansen I., S., S., Grødem A., S., Grønningsæter A., B. og Nielsen R., A. (2011). *Kunnskap om fattigdom i Norge. En oppsummering*. Oslo: Fafo rapport 21.

- Fløtten., T og Pettersen A., W. (2009) Når kan barn kalles fattige? En opinionsbasert tilnærming. I Fløtten., T. (red) *Barnefattigdom*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag
- Grødem., A., S. (2008a) Flytting, boligforhold og boligproblemer. I Sandbæk., M (red). *Barns levekår. Familiens inntekt og barns levekår over tid*. Oslo: Nova rapport 7/08: s.61-75
- Grødem., A., S. (2008b) Familieliv og sosiale nettverk. I Sandbæk., M (red). *Barns levekår. Familiens inntekt og barns levekår over tid*. Oslo: Nova rapport 7/08: s.98-115
- Grøholt., E-K, og Nordhagen., R (2002). *Ulikhet i helse og helseforbruk hos nordiske barn etter foreldenes utdanning*. Norsk epidemiologi 12(1): s.47-54.
- Gustavsen., K. (2013) Sosiale ulikheter i oppvekst – Fokus på barnefattigdom. I Talseth., R. (red). *Barnefattigdom og utenforskap*. Oslo: Voksne for barn
- Hansen., I., L., S. og Lescher-Nuland., B., R. (2011) *Bolig og oppvekst – konsekvenser av å vokse opp i vanskelig boforhold*. Oslo: Fafo-rapport 2011:16
- Hjelmtveit., V. (2008) Langvarig økonomisk sosial hjelp i barnefamilier: fattigdomsfelle for foreldre og barn?. I Harsløf., I og Seim., S. (red) *Fattigdommens dynamikk*. Oslo: universitetsforlaget
- Jensen., A-M. (2006) *Barndomssosiologi/Childhood sociology*. Publisert 01.05.2006. NTNU-Norwegian University of Science and Technology. Hentet fra: <http://www.sv.ntnu.no/iss/andmagritt.jensen/card/barndomssosiologi.html>
- Martens., C., T. (2012) *Subjektiv fattigdom i et velferdssamfunn – Barn og foreldres opplevelse av økonomisk knapphet 2000 – 2009*. Nova, Notat nr. 3/12
- Nadim., M. & Nielsen., A., R. (2009) *Barnefattigdom i Norge – Omfang, utvikling og geografisk variasjon*. Oslo: Fafo-rapport 2009:38
- Norges rikskringkasting (NRK) (2013). Lars Kristiansen (red) *Skumle Naboer – oppgang 13*. publisert: 31.08.2013 Hentet fra: <http://www.nrk.no/fordypning/oppgang13/>

Ridge., T. (2002) *Childhood poverty and social exclusion – From a child's perspective*. Bristol: The Policy Press.

Ridge., T. (2011) The everyday costs of poverty in childhood: A review of qualitative research exploring the lives and experiences of low-income children in the UK. UK: department of social and policy sciences, University of Bath

Sandbæk., M (2010) Barn i inntektsfattige familier. I Sandbæk., M & Pedersen., W., A. (red) *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier*. Oslo: NOVA rapport nr. 10/10: s.19-34

Sandbæk., M. (red), (2008) *Barns levekår. Familiens inntekt og barns levekår over tid*. Oslo: Nova rapport nr. 7/2008

Skevik., A. (2004) Lavinntekt og levekårsproblemer – to sider av samme sak?. I Sandbæk., M (red). *Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt?* Oslo: Nova rapport 11/04: s.43-64

Statistisk sentralbyrå (2007) *Barn i familier med vedvarende lavinntekt – hvor bor de?* Publisert: 20.09.2007. Hentet fra: <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/hvor-bor-de>

Statistisk sentralbyrå (2013a) *Hushalda sine inntekter, hushaldstypar, 2012*. Publisert: 18. Desember 2013. Hentet fra: <http://www.ssb.no/ifhus/>

Statistisk sentralbyrå (2013b) *Husholdningenes inntekter, ulike grupper, 2011*. publisert: 14. Februar 2013. Hentet fra: <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/inntind/aar/2013-02-14>

Statens institutt for forbruksforskning (SIFO), (2012) Referansebudsjett for forbruksutgifter. Oslo: SIFO. Hentet fra: <http://www.sifo.no/files/Referansebudsjett2012PDF.pdf>

Stefansen (2004a) Fritid og sosial deltagelse. I Sandbæk., M (red) *Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt?* Oslo: Nova rapport 11/04: s.109-125

Stefansen (2004b) Barns skolehverdag: Presentasjoner, sosiale relasjoner og trivsel. I Sandbæk., M (red) *Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt?* Oslo: Nova rapport 11/04: s.89-107

Stefansen og Skevik (2006) Barnefamilier i kommunale boliger. I Dahlgren., L. (red) Nordisk sosialt arbeid nr. 3. Vol 26. s. 241-252. Oslo: Universitetsforlaget

Stjørnø., S. (1985) *Den moderne fattigdommen, om økonomisk knapphet og ydmykelse i 1980-åra*. Oslo: Universitetsforlaget

Terum, L. I. (1998) *Perspektiv på fattigdom*. I: Tidsskrift for velferdsforskning. Vol 1, nr. 2/1998.

Thorød., A., B. (2006) *En normal barndom? Foreldrestrategier for å skjerme barn fra konsekvenser av å leve med lav inntekt*. NOVA-rapport 02/06. Oslo: NOVA

Thorød., A., B. (2008) Sosial eksklusjon. I Sandbæk., M. *Barns levekår – familiens inntekt og barns levekår*. Nova-rapport 07/08: s.212-235

Tvetende., G., K (2001) *Barn i Norge 2001 – Årsrapport om barn og unges psykiske helse*. Oslo: Voksene for barn

Tunestveit., M. (2013) Fattigdom – Eit utematisert, men sjølvsagt fenomen i barnevernet. I Talseth., R. (red). *Barnefattigdom og utenforskap*. Oslo: Voksne for barn

Underlid, K. (2005) *Fattigdommens psykologi – oppleving av fattigdom i det moderne Noreg*. Gjøvik: Det Norske Samlaget

UNDP (2013, 14. mars) Norge er fortsatt verdens beste land. *Aftenposten*. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/UNDP-Norge-er-fortsatt-verdens-beste-land-7147646.html>

Ytrehus., S. (2004) *Fattige barn i Norge – hvem er de og hvor bor de?* Fafo-rapport 442. Oslo: Fafo

8.0 Vedlegg nr. 1 – redegjørelse av søkeord i databasen

For å finne frem til relevant litteratur for å belyse problemstillingen min benyttet jeg bibliotekets hjemmesider, der jeg søkte opp bøker, artikler og andre bachelor oppgaver i databasen for å se hva som fantes på dette forskningsfeltet. Brukte databaser som ISI web of science, Academic search premier, biblys ask, Bachelor og student oppgaver på høyskolenivå, Google Scholar og Google.no. Ved å benytte søkeord som "Barnefattigdom", "Fattigdom", "levekår", "dårlige levekår", "barn i fattige familier", "lavinntekts familie", "lav inntekt og levekår" "fattig", "poverty", "poor", "childrenpoverty", "childpoverty", "family poverty", "poverty in family", "poverty coustes", "low-income", "low-income familes" "low-income child" og "low-income children", fant jeg store mengder forskningsmateriale og litteratur. Jeg søkte etter relevante offentlige publikasjoner og statistikker på følgende hjemmesider; Regjeringen, Statistisksentralbyrå, Fafo og Nova. I tillegg fant jeg litteratur ved å se igjennom litteraturlisten til forskjellige publikasjoner.

8.1 Vedlegg nr. 2 – FNs barnekonvensjon

Artikkel 27

1. Partene anerkjenner ethvert barns rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling.
2. Foreldre eller andre som er ansvarlige for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre, innen sine evner og økonomiske muligheter, de levevilkår som er nødvendige for barnets utvikling.
3. I samsvar med nasjonale forhold og innenfor rammen av sine midler, skal partene treffe egnede tiltak for å hjelpe foreldre og andre som har ansvaret for barnet til å virkeliggjøre denne rettighet, og de skal ved behov sørge for materiell hjelp og støttetiltak, særlig med hensyn til mat, klær og bolig.
4. Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre inndriving av underholdsbidrag for barnet fra foreldrene eller andre personer som har økonomisk ansvar for barnet, enten de bor i vedkommende stat eller i utlandet. Særlig når personen som har økonomisk ansvar for barnet bor i en annen stat enn barnet, skal partene fremme tilslutning til internasjonale avtaler eller inngåelse av slike avtaler så vel som utarbeidelse av andre egnede ordninger

8.2 Vedlegg nr. 3 – Avtale om elektronisk publisering

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven Barnefattigdom i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

Tina Alice Schie

JA NEI

kandidatnummer og navn

JA NEI

kandidatnummer og navn

JA NEI

8.3 Vedlegg nr. 4 – Selvvalgt pensum

SKJEMA TIL BRUK VED INNLEVERING AV SJØLVVALT PENSUM

Retningslinjer for sjølvvalt pensum:
 Sjølvvalt pensum skal vere 400 sider.
 Alt sjølvvalt pensum skal godkjennast av høgskulen.

Forfatter	År	Tittel	Forlag	Side fra- til	Sider totalt
Sandbæk, Mona (red)	2008	<i>Familiens inntekt og barns levekår over tid</i>	NOVA rapport 07/08	61-75 98-115 116-142 149-170 112-130 173-190 212-230	131
Fløtten, Tone (red)	2009	<i>Barnefattigdom</i>	Gyldendal Akademisk	25-38 92-96 99-113	31
Sandbæk, Mona (red)	2004	<i>Barn i inntektsfattige familier. Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt</i>	NOVA rapport 11/04	43-64 89-99 110-118	39
Hansen, I., L., S. & Lescher-Nuland., B., R		<i>Bolig og oppvekst – konsekvenser av å vokse opp under vanskelige forhold</i>	Fafo rapport	41-51 65 – 73	18
Sandbæk., M og Pedersen., A., W.	2010	<i>Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier</i>	NOVA rapport 10/10	19-30 166-171	16
Ridge., T	2002	<i>Childhood poverty and social exclusion</i>	The policy press	60-82	22

Thorød., A., B.	2006	<i>En normal barndom? Foreldre strategier for å skjerme barn fra konsekvenser av leve med lav inntekt.</i>	NOVA rapport 02/06	11-20 25-40	24
Terum., L., I.	1998	<i>Perspektiv på fattigdom</i>	Tidsskrift for velferdsforskning	67-78	11
Underlid., K.	2005	<i>Fattigdommens psykologi – oppleving av fattigdom i det moderne Norge</i>	Det Norske Samlaget	34-35	2
Yterhus	2004	<i>Fattige barn i Norge – hvem er de og hvor bor de?</i>	Fafo rapport 442	4-15	11
Nadim., M og Nielsen., R., A	2009	<i>Barnefattigdom i Norge omfang, utvikling og geografisk variasjon</i>	Fafo	8-13 17-27 33-35	17
Martens. C., T.	2012	<i>Subjektiv fattigdom i et velferdssamfunn – barn og foreldres opplevelse av økonomisk knapphet</i>	Nova notat nr. 3/12	16-23	7
Fløtten., T et al	2011	<i>Kunnskap om fattigdom i Norge</i>	Fafo rapport 2011:21	11-16 31-34 37-40 45-48 50-51	16
Grøholt., E-K og Nordhagen., R	2002	<i>Ulikhet i helse og helseforbruk hos nordiske barn etter foreldrenes utdanning</i>	Norsk epidemiologi	47-54	7
Hjelmtveit., V	2001	<i>Langvarig økonomisk sosialhjelp i barnefamilier</i>	Universitetsforlaget	148-170	22
Stefansen og Skevik	2006	<i>Barnefamilier i kommunale boliger</i>	Universitetsforlaget	241-252	11

Tveitene., K., G	2001	<i>Barn og fattigdom</i>	Voksne for barn	68-78	10
Ridge., T	2011	<i>The everyday costs of poverty in childhood: A review of qualitative research exploring the lives and experience of low-income children in UK</i>	Children & society vol. 25	73-81	8

Totalt sider 403

Studium: Barnevern
 Namn: Tina Alice Schie
 Godkjent:

Tina Alice Schie
 student

Sander Ophim
 rettleiar